

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2222-0712

ПЕ

Проблеми Економіки

The Problems of Economy

www.problecon.com

№ 2, 2015

Засновник:

Науково-дослідний центр
індустріальних проблем
розвитку НАН України

**Журнал внесено
до Переліку наукових фахових видань
в Україні в галузі економічних наук**
(Постанова президії ВАК України
№ 1/05/5 від 31.05.2011 р.)

Виходить 1 раз на квартал
Видається з III кварталу 2009 р.
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 15196-3768Р від 30.04.2009 р.

ВИДАВЕЦЬ:

Видавничий Дім «ІНЖЕК»

РЕДАКЦІЯ:

Головний редактор:
доктор економічних наук, професор
Кизим М. О.
Випускаючий редактор:
кандидат економічних наук, доцент
Хаустова В. Є.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Алексєєв І. В., доктор економічних наук,
професор (м. Львів, Україна)
Амосов О. Ю., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)
Блаун І. С., доктор економічних наук,
професор (м. Івано-Франківськ, Україна)
Булєєв І. П., доктор економічних наук,
професор (м. Донецьк, Україна)
Буссе, Ральф Андреас, доктор філософії
(м. Галле, Німеччина)
Жерар, Рассел Дж., доктор філософії
(м. Лондон, Велика Британія)
Іванов Ю. Б., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)
Ковальчук К. Ф., доктор економічних наук,
професор (м. Дніпропетровськ, Україна)
Майбуров І. А., доктор економічних наук,
професор (м. Єкатеринбург, Росія)
Орлов П. А., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)
Раєвська О. В., доктор економічних наук,
професор (м. Харків, Україна)
Татаркін О. І., доктор економічних наук,
професор, академік РАН (м. Єкатеринбург,
Росія)
Христиановський В. В., доктор економічних
наук, професор (м. Донецьк, Україна)
Шоша, Жан-Юг, доктор філософії (економіка)
(м. Ліон, Франція)

Журнал реферується у загальнодержавній
реферативній базі даних «Україніка наукова»
та в українському реферативному журналі
«Джерело»

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

**ПРОБЛЕМЫ ЭКОНОМИКИ • THE PROBLEMS OF ECONOMY
№ 2 '2015**

Журнал «ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ» представлено у наукометричних
базах даних, репозиторіях та пошукових системах:

- Ulrichsweb Global Serials Directory (США)
- Research Papers in Economics (США)
- Російський індекс наукового цитування (Росія)
- Index Copernicus (Польща)
- Directory of Open Access Journals
- EBSCOhost (США)
- CiteFactor (США)
- Academic Journals Database (Швейцарія)
- Scientific Indexing Services
- Advanced Science Index
- Open Academic Journals Index
- GetInfo (Німеччина)
- BASE (Німеччина)
- OpenAIRE (Європейський Союз)
- WorldCat
- SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія)
- Соціонет (Росія)
- J-Gate (Індія)
- Академія Google (США)
- Research Bible (Японія)
- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (Україна)

ЗМІСТ

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Азьмук Н. А.
Нестандартна зайнятість як спосіб виживання
населення у слабзорозвинених країнах..... 6

Готра В. В.
Інноваційний маркетинг як інструмент управління
інноваційним розвитком АПК..... 11

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аллахвердієва М. А.
Регулювання транснаціонального бізнесу
на рівні галузі (зовнішня торгівля) 18

Бутенко Н. В.
Антимоніопольна політика у сфері регулювання
партнерських відносин 26

Воробієнко П. П., Станкевич І. В.
Цільовий підхід до менеджменту вищої освіти 33

Гвоздик Н. М.
Інвестування в людський капітал як чинник підвищення
продуктивності праці 42

Денисов К. В.
Промислова політика регулювання інноваційної модернізації
виробничих процесів у чорній металургії України 49

Жабинець О. Й.
Вплив інструментів державного регулювання
на фінансово-економічну безпеку страхового ринку
України в сучасних економічних умовах..... 57

Іванов Ю. Б., Севостьянова Г. С.
Напрями реформування системи державних закупівель 64

Маловичко С. В.

Аналіз сучасних тенденцій та динаміки розвитку електронної торгівлі на підприємствах України.....71

Манойленко О. В., Кравченко С. М.

Дослідження структурних зрушень у національній економіці як основа формування пріоритетів державної інвестиційної політики.....78

Наумік-Гладка К. Г.

Державне регулювання розвитку сфери комунікаційної діяльності в системі економічної безпеки України.....87

Оганезова Г. В.

Формування парадигми здоров'яорієнтованої економіки.....93

Портна О. В.

Інституційне забезпечення функціонування сукупного фінансового потенціалу України 100

Проноза П. В.

Аналіз особливостей і розпізнавання патологічних кризових процесів у машинобудуванні України 105

Соболева М. В.

Неекономічні чинники сучасного розвитку фінансового сектору української економіки: методологічні засади дослідження..... 114

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Федоренко І. А., Мордовцев О. С.

Індикативне планування регіонального розвитку як соціально-економічна система 120

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Вініченко О. М.

Двопризмova модель управління ефективністю підприємства..... 126

Колодізева Т. О.

Визначення ланцюгів поставок та їхня роль у підвищенні ефективності логістичної діяльності підприємств..... 133

Крупський О. П.

Когнітивний стиль як фактор розвитку підприємств туризму та гостинності 140

Маліков В. В.

Внутрішній аудит: аналіз проблематики та організація на підприємстві 147

Олійник Т. В., Яртим І. А.

Методичне забезпечення вибору стратегії економічної безпеки машинобудівних підприємств 153

Педько І. А.

Визначення напрямів маркетингових досліджень підприємствами-виробниками бетону 160

Пурський О. І., Мазоха Д. П., Жарій І. О.

Функціональна модель Web-підприємства з мережею Інтернет-магазинів 166

Савицька Н. Л., Афанасьєва О. П.

Теоретико-методичні аспекти формування маркетингової політики підприємств на ринку м'яса та м'ясопродуктів..... 172

Семенова В. Г.

Система показників оцінювання ефективності управління інтелектуальною власністю підприємств 179

Скриньковський Р. М.

Діагностика фінансового, виробничого, трудового, соціально-економічного та інноваційно-інвестиційного потенціалів і аналіз потенційних ризиків підприємства в умовах невизначеності 186

Холодний Г. О.

Особливості та перспективи безперервної освіти в системі кадрового забезпечення маркетингової діяльності підприємств 194

Цимбалюк С. О.

Компенсаційна політика як чинник гармонізації соціально-трудова відносин..... 201

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

Бєлова І. В.

Ідентифікація критичного рівня накопичення системного фінансового ризику в економіках країн Центральної і Східної Європи..... 207

Васильчук І. П.

Фінанси сталого розвитку як відповідь на виклики постіндустріальної економіки 213

Діденко О. М.

Вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банківської системи країни..... 219

Рязанова Н. С.

Інститут фінансового екзаунтингу (рахівництва) в архітектурі фінансово-економічних інститутів інформаційного суспільства..... 226

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Березін О. В., Мезенцева О. М.

Компаративний аналіз наукових підходів до поняття «управління розвитком підприємств торгівлі»..... 240

Варцаба В. І.

Синергетична парадигма гармонізованого управління людськими ресурсами соціально-економічних систем..... 247

Возняк Г. В.

Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти 253

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Україна, 61002, Харків,
пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх
Тел./факс: (057) 705-02-67, e-mail: red.poe@mail.ru

АДРЕСА ВИДАВЦЯ ТА ВИГОТІВНИКА:

Україна, 61140, Харків,
пр. Гагаріна, 20, оф. 2227
Тел./факс: (057) 703-40-21, 732-09-59

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
НДЦ ІПР НАН України № 5 від 25.05.2015 р.

Здано в набір 20.05.2015 р.

Підписано до друку 27.05.2015 р.

Формат 60 x 84/8.

Друк різнографічний.

Ум. друк. аркушів 31,6. Обл.-вид. 39,8.

Надруковано у ВД «ІНЖЕК».

Замовлення № 777. Наклад 100 прим.

СОДЕРЖАНИЕ

МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА И МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Азьмук Н. А.

Нестандартная занятость как способ выживания населения в слаборазвитых странах.....6

Готра В. В.

Инновационный маркетинг как инструмент управления инновационным развитием АПК..... 11

ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ

Аллахвердиева М. А.

Регулирование транснационального бизнеса на уровне отрасли (внешняя торговля) 18

Бутенко Н. В.

Антимонopolная политика в сфере регулирования партнерских отношений.....26

Воробийченко П. П., Станкевич И. В.

Целевой подход к менеджменту высшего образования 33

Гвоздык Н. М.

Инвестирование в человеческий капитал как фактор повышения производительности труда..... 42

Денисов К. В.

Промышленная политика регулирования инновационной модернизации производственных процессов в черной металлургии Украины..... 49

Жабинец О. И.

Влияние инструментов государственного регулирования на финансово-экономическую безопасность страхового рынка Украины в современных экономических условиях..... 57

Иванов Ю. Б., Севостьянова Г. С.

Направления реформирования системы государственных закупок..... 64

Маловичко С. В.

Анализ современных тенденций и динамики развития электронной торговли на предприятиях Украины 71

Манойленко А. В., Кравченко С. М.

Исследование структурных сдвигов в национальной экономике как основа формирования приоритетов государственной инвестиционной политики 78

Наумик-Гладкая Е. Г.

Государственное регулирование развития сферы коммуникационной деятельности в системе экономической безопасности Украины 87

Оганезова А. В.

Формирование парадигмы здоровьеориентированной экономики 93

Портная О. В.

Институциональное обеспечение функционирования совокупного финансового потенциала Украины.....100

Проноза П. В.

Анализ особенностей и распознавание патологических кризисных процессов в машиностроении Украины.....105

Соболева М. В.

Неэкономические факторы современного развития финансового сектора украинской экономики: методологические основы исследования114

РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Федоренко И. А., Мордовцев А. С.

Индикативное планирование регионального развития как социально-экономическая система120

ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЯМИ

Виниченко Е. Н.

Двупризмная модель управления эффективностью предприятия126

Колодизева Т. А.

Определение цепей поставок и их роль в повышении эффективности логистической деятельности предприятий.....133

Крупский А. П.

Когнитивный стиль как фактор развития предприятий туризма и гостеприимства.....140

Маликов В. В.

Внутренний аудит: анализ проблематики и организация на предприятии.....147

Олейник Т. В., Яртым И. А.

Методическое обеспечение выбора стратегии экономической безопасности машиностроительных предприятий153

Педько И. А.

Определение направлений маркетинговых исследований предприятиями-производителями бетона160

Пурский О. И., Мазоха Д. П., Жарий И. О.

Функциональная модель Web-предприятия с сетью Интернет-магазинов166

Савицкая Н. Л., Афанасьева О. Ф.

Теоретико-методические аспекты формирования маркетинговой политики предприятий на рынке мяса и мясопродуктов172

Семенова В. Г.

Система показателей оценивания эффективности управления интеллектуальной собственностью предприятий179

Скрыньковский Р. Н.

Диагностика финансового, производственного, трудового, социально-экономического и инновационно-инвестиционного потенциалов и анализ потенциальных рисков предприятия в условиях неопределенности.....186

Холодный Г. А.

Особенности и перспективы непрерывного образования в системе кадрового обеспечения маркетинговой деятельности предприятий194

Цимбалюк С. А. Компенсационная политика как фактор гармонизации социально-трудовых отношений	201
ФИНАНСЫ И БАНКОВСКОЕ ДЕЛО	
Белова И. В. Идентификация критического уровня накопления системного финансового риска в экономиках стран Центральной и Восточной Европы	207
Васильчук И. П. Финансы устойчивого развития как ответ на вызовы постиндустриальной экономики	213
Диденко О. Н. Влияние интенсивности регулирования банковской деятельности на прибыльность банковской системы страны	219
Рязанова Н. С. Институт финансового эккаунтинга (счетоводства) в архитектуре финансово-экономических институтов информационного общества	226

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

Березин А. В., Мезенцева О. Н. Компаративный анализ научных подходов к понятию «управление развитием предприятий торговли»	240
Варцаба В. И. Синергетическая парадигма гармонизированного управления человеческими ресурсами социально-экономических систем	247
Возняк Г. В. Преимущества и риски бюджетной децентрализации: теоретико-методологические аспекты	253
МАТЕМАТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ И МОДЕЛИ В ЭКОНОМИКЕ	
Зиновчук В. В., Рудь В. В. Кластеризация предприятий мясоперерабатывающей отрасли	258
Школьник И. А., Бухтиарова А. Г. Исследование каузальности формирования депозитных ресурсов физических лиц Украины	265

CONTENTS

WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Azmuk N. A. Precarious Work as a Way for the Population Survival in Under-Developed Countries	6
Hotra V. V. Innovative Marketing as a Tool for Management of Innovation Development of Agro-Industrial Complex	11

ECONOMICS AND NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT

Allahverdieva M. A. The Regulation of Transnational Business at a Regional Level (Foreign Trade)	18
Butenko N. V. Antimonopoly Policy in the Sphere of Partner Relationship Management	26
Vorobiyenko P. P., Stankevych I. V. The Targeted Approach to Higher Education Management	33
Gvozdyk N. M. Investing in Human Capital as a Factor of Improving Labour Productivity	42
Denysov K. V. Industrial Policy of Regulating Innovative Modernization of Production Processes in the Iron and Steel Industry of Ukraine	49
Zhabynets O. Yo. Influence of the State Regulation Instruments on the Financial and Economic Security of the Ukrainian Insurance Market in the Current Business Environment	57
Ivanov Yu. B., Sevostjanova G. S. Directions of Reforming the Public Procurement System	64

Malovychko S. V.

The Analysis of the Current Trends and Dynamics in the Development of E-Commerce at Enterprises of Ukraine	71
--	----

Manoilenko O. V., Kravchenko S. M.

Study of Structural Changes in the National Economy as the Basis for Forming the Priorities of the State Investment Policy	78
--	----

Naumik-Gladka K. G.

State Regulation of the Development of the Sphere of Communication Activities in the Economic Security System of Ukraine	87
--	----

Oganezova G. V.

Forming a Paradigm of the Health-Oriented Economy	93
--	----

Portna O. V.

Institutional Support of the Total Financial Potential of Ukraine	100
--	-----

Pronoza P. V.

Analysis and Identification of Pathological Crisis Processes in Mechanical Engineering in Ukraine	105
--	-----

Sobolieva M. V.

Non-Economic Factors of Modern Development of the Financial Sector of the Ukrainian Economy: Methodological Bases of the Research)	114
--	-----

REGIONAL ECONOMY

Fedorenko I. A., Mordovtsev O. S.

Indicative Planning of Regional Development as a Socio-Economic System	120
---	-----

ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

Vinichenko O. M.

The Two-Prism Model of Enterprise Performance Management	126
---	-----

Kolodzieva T. O. Determination of Supply Chains and their Role in Improving the Efficiency of Logistic Activities of Enterprises	133
Krups'kyy O. P. The Cognitive Style as a Factor in the Development of Tourism and Hospitality Companies	140
Malikov V. V. Internal Audit: Analysis of the Problematics and the Organization at the Enterprise.....	147
Oleynik T. V., Iartym I. A. Methodical Provision for Choosing a Strategy of Economic Security of Machine-Building Enterprises	153
Pedko I. A. Determining Directions of Market Researches by Concrete Manufacturing Enterprises.....	160
Pursky O. I., Mazoha D. P., Zharjij I. O. The Functional Model of a Web-enterprise with Internet Shopping Network	166
Savitska N. L., Afanasieva O. P. Theoretical and Methodological Aspects of Forming the Marketing Policy at Enterprises on the Market of Meat and Meat Products	172
Semenova V. G. The System of Indicators for Evaluating the Effectiveness of Intellectual Property Management at Enterprises	179
Skrynkovskyy R. M. Diagnostic of the Financial, Industrial, Labor, Socio-Economic and Innovation and Investment Potentials and Analysis of the Enterprise Potential Risks under Conditions of Uncertainty.....	186
Kholodnyi H. O. Peculiarities and Prospects of Continuing Training in the Staffing System of the Marketing Activities of Enterprises	194
Tsybalyuk S. O. Compensation Policy as a Factor of the Harmonization of Social and Labor Relations	201

FINANCE AND BANKING

Bielova I. V. Identification of the Critical Level of the Systemic Financial Risk Accumulation in the Economies of Countries of Central and Eastern Europe	207
Vasylichuk I. P. Sustainable Development Finance as a Response to the Post-Industrial Economy Challenges.....	213
Didenko O. N. Influence of Intensity of the Banking Regulation Activity on the Profitability of the State Banking System.....	219
Ryazanova N. S. Financial accounting as an institute in an architecture of financial and economics institutes of the information society	226

ECONOMIC THEORY

Berezin O. V., Mezenceva O. N. Comparative Analysis of Scientific Approaches to the Concept of «Development Management of the Trade Enterprises»	240
Vartsaba V. I. Synergetic Paradigm of the Harmonized Management of Human Resources of Socio-Economic Systems.....	247
Voznyak H. V. The Benefits and Risks of the Budget Decentralization: Theoretical and Methodological Aspects	253

MATHEMATICAL METHODS AND MODELS IN ECONOMY

Zinovchuk V. V., Rud V. V. Clustering Enterprises of the Meat Processing Industry	258
Shkolnik I. O., Bukhtiarova A. G. Investigation of causality of formation of deposit resources of individuals in Ukraine.....	265

ІДЕНТИФІКАЦІЯ КРИТИЧНОГО РІВНЯ НАКОПИЧЕННЯ СИСТЕМНОГО ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ В ЕКОНОМІКАХ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

© 2015 БЕЛОВА І. В.

УДК 330.131.7:336

Белова І. В.

Ідентифікація критичного рівня накопичення системного фінансового ризику в економіках країн Центральної та Східної Європи

Мета статті полягає у побудові системи індикаторів накопичення системного фінансового ризику та визначення їх порогових значень на прикладі групи країн Центральної та Східної Європи. Проведене дослідження дозволило виявити той факт, що моніторинг рівня накопичення фінансового ризику доцільно проводити з використанням індикаторів, що відображають функціонування різних інституційних секторів економіки: фінансових корпорацій, сектору загального державного управління, нефінансових корпорацій, домашніх господарств. Інформаційну базу дослідження сформовано на основі квартальних даних щодо динаміки 18 індикаторів, що ілюструють функціонування зазначених секторів. Апробація розробленого підходу на прикладі групи країн Центральної і Східної Європи дозволила виявити порогові та критичні рівні показників макроекономічного розвитку, що становлять загрозу фінансовій стабільності країни. Результати розрахунків дозволили виявити як спільні особливості економічного розвитку країн, так і специфічні національні риси.

Ключові слова: випереджаючі індикатори, системний фінансовий ризик, сигнальний підхід, моніторинг фінансового ризику

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 3. **Бібл.:** 8.

Белова Інна Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра банківської справи, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

Email: ibe2006@rambler.ru

УДК 330.131.7:336

UDC 330.131.7:336

Белова И. В. Идентификация критического уровня накопления системного финансового риска в экономиках стран Центральной и Восточной Европы

Цель статьи заключается в построении системы индикаторов накопления системного финансового риска и определения их пороговых значений на примере группы стран Центральной и Восточной Европы. Проведенное исследование позволило выявить тот факт, что мониторинг уровня накопления финансового риска целесообразно проводить с использованием индикаторов, отражающих функционирование различных институциональных секторов экономики: финансовых корпораций, сектора общего государственного управления, нефинансовых корпораций, домашних хозяйств. Информационная база исследования сформирована на основе квартальных данных о динамике 18 индикаторов, иллюстрирующих функционирование указанных секторов. Апробация разработанного подхода на примере группы стран Центральной и Восточной Европы позволила выявить пороговые и критические уровни показателей макроекономического развития, представляющие угрозу финансовой стабильности страны. Результаты расчетов позволили выявить как общие особенности экономического развития стран, так и специфические национальные черты.

Ключевые слова: опережающие индикаторы, системный финансовый риск, сигнальный подход, мониторинг финансового риска

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 3. **Библ.:** 8.

Белова Инна Валериевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент, кафедра банковского дела, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

Email: ibe2006@rambler.ru

Bielova I. V. Identification of the Critical Level of the Systemic Financial Risk Accumulation in the Economies of Countries of Central and Eastern Europe

The aim of the article is developing a system of indicators of systemic financial risk accumulation and determining their threshold values on the example of a group of countries of Central and Eastern Europe. The conducted study revealed the fact that it is advisable to carry out the monitoring of the level of financial risk accumulation using indicators reflecting the operation of various institutional sectors of economy: financial corporations, general government sector, non-financial corporations, households. The information base of the research is formed on the basis of quarterly data on the dynamics of 18 indicators illustrating the operation of these sectors. Approbation of the developed approach on the example of a group of countries of Central and Eastern Europe helped identify threshold values and critical levels of indicators of macroeconomic development that threaten the financial stability of the country. The calculation results revealed both common features of economic development of the countries as well as the specific national features.

Keywords: leading indicators, systemic financial risk, signaling approach, financial risk monitoring

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Formulae:** 3. **Bibl.:** 8.

Bielova Inna V. - Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Banking, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

Email: ibe2006@rambler.ru

Постановка проблеми. Важливим аспектом забезпечення макроекономічної стабільності виступає моніторинг системного фінансового ризику, основним завданням провадження якого являється не мінімізація рівня накопиченого ризику, а його своєчасне виявлення та розробка системи заходів по зменшенню деструктивних наслідків від його реалізації. А оскільки системного ризику як явища не можна уникнути, і він формується в цілому у масштабах економічної системи, то першочерговим завданням, яке слід вирішити для ведення своєчасного та комплексного моніторингу, є виявлення критичного рівня накопичення системного фінансового ризику в економіці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи підходу до виявлення випереджаючих індикаторів валютних криз в економіці було розроблено К. Рейнхартом, Г. Камінські та С. Лізондо [2]. Апробація даного підходу проводилася також Г. Камінські для банківських криз [1]. Варто відмітити напрацювання російських науковців у даному напрямку, зокрема досягнення К. Мамонова у розвитку методології визначення релевантних індикаторів [5], результати, отримані А. Пестовою у процесі стрес-тестування російської банківської системи [7], а також динамічний підхід до моніторингу фінансової стабільності у групі країн з перехідною економікою, розроблений П. Труніним та Е. Іноземцевим [8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить значну кількість підходів та їх модифікації до визначення випереджаючих індикаторів фінансових криз, ефективність існуючих методик до оцінювання рівня системного фінансового ризику в економіці є досить низькою, з огляду на той факт, що наявних ретроспективних даних не завжди достатньо для здійснення адекватного прогнозування економічного розвитку. До того ж, значна кількість факторів, які впливають на функціонування економічної системи, не може бути врахована одночасно, що зумовлює необхідність спрощення у процесі моделювання.

Мета статті полягає у побудові системи індикаторів накопичення системного фінансового ризику та визначення їх порогових значень на прикладі групи країн Центральної і Східної Європи.

Основний текст. На сьогоднішній день у практиці оцінювання системного фінансового ризику найбільш результативним та поширеним є сигнальний підхід до формування системи ранньої діагностики настання фінансових криз, основи якого були розроблені К. Рейнхартом, Г. Камінські та С. Лізондо [2] з метою оцінювання ймовірності виникнення валютних криз. В основу даного підходу покладено аналіз динаміки макроекономічних та фінансових індикаторів у економічно стабільному періоді, періоді, що передує настанню кризи, та безпосередньо у періоді реалізації кризи. Прогнозна роль конкретного індикатора проявляється ним у поданні «сигналів» – перевищенні певного порогового значення, після чого протягом заданого часового проміжку відбувається настання кризового стану в економіці.

Зазначений підхід базується на таких припущеннях:

- «сигнальний період» – часовий проміжок, протягом якого відбувається настання кризи після

подання сигналу відповідним індикатором, визначено на рівні 24 місяців;

- порогове значення індикатора визначено як відхилення від середнього рівня показника, що спостерігався у періоді дослідження, яке виступає «сигналом» до настання кризи (оцінювання проводилось при відхиленні значення на 10 %, а також при відхиленні на рівні 10 – 20 %). При цьому відхилення оцінювалось диференційовано у бік збільшення або зменшення залежно від сутності обраного індикатора.

Ефективність показника у прогнозуванні виникнення кризи визначається як мінімальне співвідношення «шумів» (відхилень), які не супроводжувались подальшим виникненням кризи до «сигналів». З метою оцінювання результативності досліджуваних індикаторів формується матриця спостережень такого виду (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл значень індикаторів виникнення кризи [2]

	Наявність кризи протягом «сигнального вікна»	Відсутність кризи протягом «сигнального вікна»
«Сигнал» було подано	A	B
«Сигнал» не було подано	C	D

Відповідно до табл. 1, A – кількість місяців, у яких індикатором було подано хороший сигнал, B – кількість місяців, у яких було подано поганий сигнал – «шум», C – кількість місяців, у яких індикатором не було подано сигнал (який було б класифіковано як хороший сигнал), D – кількість місяців, у яких індикатором не було подано сигнал (який було б класифіковано як «шум»). Отже, значення досконалого індикатора розподіляються виключно у групи «A» і «D».

Висновок про ефективність конкретного індикатора базується на оцінюванні таких показників:

- рівень шуму (формула 1) – співвідношення скоригованого рівня поганих сигналів до скоригованого рівня хороших сигналів;

$$Noise = \frac{B / (B + D)}{A / (A + C)}; \quad (1)$$

- безумовна ймовірність кризи (формула 2) – показник, що відображає частку кризових періодів протягом досліджуваного періоду;

$$Prob = \frac{A + C}{A + B + C + D}; \quad (2)$$

- умовна ймовірність кризи (формула 3) – ймовірність настання кризи у випадку подачі «сигналу» індикатором.

$$Prob_{conditional} = \frac{A}{A + B}. \quad (3)$$

Критеріями ефективності конкретного індикатора вважається мінімізація рівня шуму, а також більш високе значення умовної ймовірності кризи ніж безумовна ймовірність її настання.

Незважаючи на високу результативність даного підходу (проведене авторами дослідження 76 криз на базі 20 країн дозволило виявити, що більшості з них передувала подача «сигналів» оцінюваними індикаторами), а також розвиток його модифікацій у науковій літературі, існують певні недоліки, що обмежують можливості його практичного застосування у процесі моніторингу системного фінансового ризику, які на сьогоднішній день не було усунуто. Зокрема, потребує обґрунтування визначення тривалості «сигнального вікна», оскільки період в 24 місяці не дозволяє своєчасно застосовувати регулятивні заходи, спрямовані на зниження наслідків реалізації фінансової кризи (варто звернути увагу на той факт, що у проведених авторами розрахунках середній лаг між першим поданим сигналом та настанням валютної кризи склав 15 – 16 місяців [2]). Окрім того, попередньо задані порогові значення відхилень індикатора також створюють обмеження для здійснення прогнозування, оскільки не можна встановлювати універсальний рівень критичної волатильності для різних оцінюваних показників.

Саме тому у процесі моніторингу накопичення системного фінансового ризику пропонується використовувати удосконалений сигнальний підхід шляхом внесення таких модифікацій:

- диференціація тривалості «сигнального вікна» для різних індикаторів розвитку економіки на основі визначених часових лагів їх зв'язку з показниками стабільності функціонування економіки;
- ідентифікація порогового значення індикаторів на основі їх результативності при оцінюванні ймовірності настання фінансової кризи.

Отже, предметом дослідження виступає визначення рівня ймовірності настання фінансової кризи в економіці країни у залежності від різних значень індикаторів макроекономічного розвитку. Апробацію підходу пропонується провести для групи країн Центральної та Східної Європи, які мають подібний рівень загального розвитку та схожу модель фінансової системи. Отже, вибірку було сформовано для шести країн (Україна, Польща, Чехія, Болгарія, Угорщина, Латвія). З метою уникнення впливу середньострокових економічних циклів період дослідження було обрано протягом 2001 – 2013 рр. для України та 2001 – 2009 рр. для країн Центральної і Східної Європи (кінець періоду дослідження обмежено останнім відомим кризовим роком, враховуючи ретроспективний характер даного етапу аналізу).

Інформаційну базу дослідження сформовано на основі квартальних даних щодо динаміки 18 індикаторів, що ілюструють функціонування різних секторів економіки, а саме:

- у секторі фінансових корпорацій – 1) валютний курс (приріст валютного курсу національної грошової одиниці до дол. США, у % до попереднього кварталу); 2) ставка по кредитах, %; 3) ставка по депозитам, %; 4) відносна процентна маржа (від-

ношення ставки по кредитах до ставки по депозитам комерційних банків); 5) процентна маржа (різниця ставки по кредитах та ставки по депозитам комерційних банків, %); 6) золотовалютні резерви (квартальний приріст індексу зміни золотовалютних резервів (01.1999=100), %); 7) міжбанківська ставка, % річних; 8) грошова база (приріст грошової бази, у % до попереднього кварталу); 9) рівень недіючих кредитів (співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %);

- у секторі загального державного управління – 1) рівень зовнішнього боргу (частка зовнішнього боргу у ВВП, %); 2) рівень внутрішнього боргу (частка внутрішньої заборгованості у ВВП, %); 3) рівень державного боргу (частка загального боргу у ВВП, %);
- у секторі нефінансових корпорацій – 1) платіжний баланс (сальдо поточного рахунку платіжного балансу у відношенні до ВВП, %); 2) зовнішня торгівля (сальдо зовнішньої торгівлі, % ВВП); 3) експорт (приріст експорту, у % до відповідного кварталу попереднього року); 4) імпорт (приріст імпорту, у % до відповідного кварталу попереднього року);
- у секторі домашніх господарств – 1) рівень зареєстрованого безробіття на кінець періоду, % до населення працездатного віку; 2) індекс споживчих цін, %.

Дані для розрахунку використані з джерел [3; 4; 6].

Для визначення тривалості «сигнального вікна» для кожного індикатора макроекономічного розвитку було проведено ідентифікацію часових лагів взаємозв'язку його волатильності зі зміною рівня економічного зростання, результативною ознакою якого визначено динаміку валового внутрішнього продукту (приріст відносно аналогічного кварталу попереднього року, враховуючи сезонність індикатора). Оцінювання часових лагів проводилося шляхом кореляційного аналізу, що полягало у побудові матриці рівня залежностей конкретного параметра фінансової кризи від значень кожного з обраних показників за період з лагами до 12 кварталів та визначенні періоду з найбільш сильним зв'язком. Оцінювання проводилося окремо для кожної з країн, що дозволило диференціювати часові лаги як у розрізі індикаторів, так і з урахуванням специфіки національних економік.

У зазначеному періоді дослідження кризовими вважалися 2004 р., 2007 – 2008 рр. та 2013 р. для України, а також 2007 – 2008 рр. для решти країн у вибірці. У той же час, при оцінюванні сигналів, поданих індикаторами, не враховувалися безпосередньо кризові періоди, а також проміжок часу протягом року після кризових подій в економіці, оскільки на даних фазах економічного циклу критичні значення показників мають не прогностичний ефект, а є результатом дестабілізації економіки.

Результати розрахунків дозволили виявити ряд статистично значимих індикаторів, придатних для використання у процесі моніторингу рівня системного фінансового ризику в економіці, які відображають значний та критичний рівень його накопичення, що можна узагальнити у вигляді системи показників (табл. 2).

Таблиця 2

Узагальнення критичних рівнів індикаторів накопичення системного фінансового ризику для країн Центральної і Східної Європи з його потенційною реалізацією в економіці країни (розраховано автором)

Індикатор	Пороговий рівень (умовна ймовірність настання кризи $\geq 50\%$)	Критичний рівень (умовна ймовірність настання кризи $\geq 90\%$)
Приріст валютного курсу	$\leq -15\%$	не виявлено
Рівень міжбанківської ставки	$\geq 7,5\%$	$\geq 18\%$
Рівень процентної маржі	$\geq 4,9\%$	не виявлено
Частка недіючих кредитів	$\leq 10\%$	$\leq 4,5\%$
Рівень ставки по кредитах	$\geq 9,5\%$	$\geq 13,5\%$
Приріст рівня загального боргу у ВВП	$\geq 8\%$	не виявлено
Рівень платіжного балансу	$\leq -10\%$	$\leq -17\%$
Індекс споживчих цін	$\geq 4,5\%$	$\geq 10,5\%$

Зазначимо, що у процесі дослідження проводилося оцінювання ймовірності настання кризових подій як при перевищенні максимального порогового значення обраних індикаторів, так і при зниженні його рівня з метою діагнос-

тування максимального числа проявів економічної дестабілізації. Фрагмент результатів проведених розрахунків наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Фрагмент результатів оцінювання ймовірності виникнення кризи при порогових значеннях індикаторів розвитку економіки України

Індикатор	Порогове значення	Безумовна ймовірність виникнення кризи	Умовна ймовірність виникнення кризи	Рівень шуму
Сектор фінансових корпорацій				
Динаміка золотовалютних резервів	2	0,718	0,778	0,727
	5		0,750	0,848
Сектор загального державного управління ...				
Сектор нефінансових корпорацій ...				
Сектор домашніх господарств ...				

Зокрема, про можливість макроекономічної дестабілізації свідчить такий показник розвитку фінансового сектора як приріст золотовалютних резервів більше ніж на 2 % порівняно з попереднім роком.

Аналізуючи результати оцінювання, відмітимо, що критичним рівнем накопичення системного фінансового ризику у секторі валютного обігу виступає зниження валютного курсу національної грошової одиниці до долара США на рівні 15 – 20 % порівняно зі значенням попереднього кварталу. При цьому умовна ймовірність настання фінансової кризи зростає до 50 % при досить низькому рівні шуму. У той же час, конкретизуючи отримані результати, зазначимо, що вже при девальвації національної грошової одиниці на рівні 8 % значно зростає ймовірність фінансової дестабілізації економіки (45 % при рівні шуму 0,4), а значення 15 % виступає пороговим.

Приріст рівня загального державного боргу відносно ВВП країни більше ніж на 10 % протягом кварталу свідчить про зростання ймовірності настання фінансової кризи на рівні 60 – 65 % при незначному рівні шуму. При цьому зазначимо, що значення безумовної ймовірності виникнення

деструктивних процесів в економіці становить 0,308, тому суттєвий ризик макроекономічної нестабільності існує вже при кварталному прирості індикатора на рівні 5 %.

Пороговим значенням міжбанківської ставки можна вважати перевищення ним рівня 7,5 % при якому ймовірність настання фінансової кризи досягає 55 % при рівні шуму 0,35 (безумовна ймовірність настання кризи складає 0,316). У той же час, подальше зростання показника обумовлює підвищення можливості реалізації системного фінансового ризику – так, при досягненні значення міжбанківської ставки 16,5 % фінансова криза стає можливою з ймовірністю 60 %, рівень показника 17,5 % є підставою для її прогнозування з точністю 75 %, у той час як критичним можна вважати значення індикатора 18 %, досягнення якого у всіх досліджених випадках супроводжувалося подальшим настанням фінансової кризи у часовому проміжку сигнального вікна. Пороговим рівнем процентної маржі можна вважати досягнення ним значень у діапазоні 6 – 8 %, при якому ризик настання економічної дестабілізації складає 60 – 70 % при рівні шуму нижче ніж 0,3. Доцільно звернути увагу на той факт, що перевищення даним показни-

ком рівня 9 % є критичним для збереження макроекономічної стабільності, оскільки ймовірність настання кризових явищ зростає до 80 %.

Відмітимо, що зниження частки недіючих кредитів до рівня нижче ніж 10 % визначає умовну ймовірність реалізації системного фінансового ризику на рівні 65 % при рівні шуму 0,4 (при цьому значення безумовної ймовірності настання фінансової кризи становить 0,428). Подальше зниження рівня показника детермінує суттєве зростання точності прогнозів щодо потенційного виникнення кризових явищ: при частці проблемних кредитів у банківській системі нижче 5 % ймовірність настання кризи зростає до 75 %, а при подальшому скороченні досліджуваного показника становить 90 % при рівні шуму 0,15. Виявлені тенденції можна обґрунтувати наявністю короткострокових циклів функціонування банківської системи та тривалим часовим лагом зв'язку досліджуваного індикатора з макроекономічними показниками, а також тим фактом, що період макроекономічної стабільності характеризується накопиченням латентного рівня ризику, у тому числі в банківській системі, який не може бути визначений кількісно за допомогою існуючих систем ризик-менеджменту фінансових установ.

Для досліджених країн порогове значення ставки по кредитах знаходиться в діапазоні 10 – 15 %, при якому досягається рівень умовної ймовірності настання фінансової кризи 55 – 80 % (при цьому безумовна ймовірність стано-

вить 0,301 або 30,1 %), а рівень шуму не перевищує значення 0,4. При цьому найбільш висока ймовірність реалізації системного фінансового ризику в економіці протягом сигнального вікна зафіксована при перевищенні значення індикатора 13,5 % і становить 90 % при рівні шуму нижче ніж 0,1, тоді як подальше зростання індикатора також створює серйозні підстави для прогнозування деструктивних економічних тенденцій, однак точність прогнозу знижується до 70 – 80 %, що, скоріше за все, обумовлено наявністю специфічних особливостей функціонування досліджених країн, яке проявляється у різних рівнях середніх значень економічних показників.

Передумови реалізації фінансового ризику в економіці країн виникають при зниженні сальдо поточного рахунку платіжного балансу по відношенню до ВВП нижче ніж -10 % (умовна ймовірність настання фінансової кризи складає 55 % при рівні шуму 0,5 та безумовній ймовірності виникнення кризи 0,346). Графічна інтерпретація наведена на рис. 1. Поруч із цим, зростання дисбалансів у зовнішніх розрахунках супроводжується підвищенням ризику настання деструктивних процесів в економіці країни – так, досягнення значення сальдо поточного рахунку платіжного балансу рівня -15 % ВВП дозволяє прогнозувати ймовірність настання фінансової кризи на рівні 75 %, у той час як подальше його зниження (до -17 % ВВП) підвищує ймовірність до 90 %.

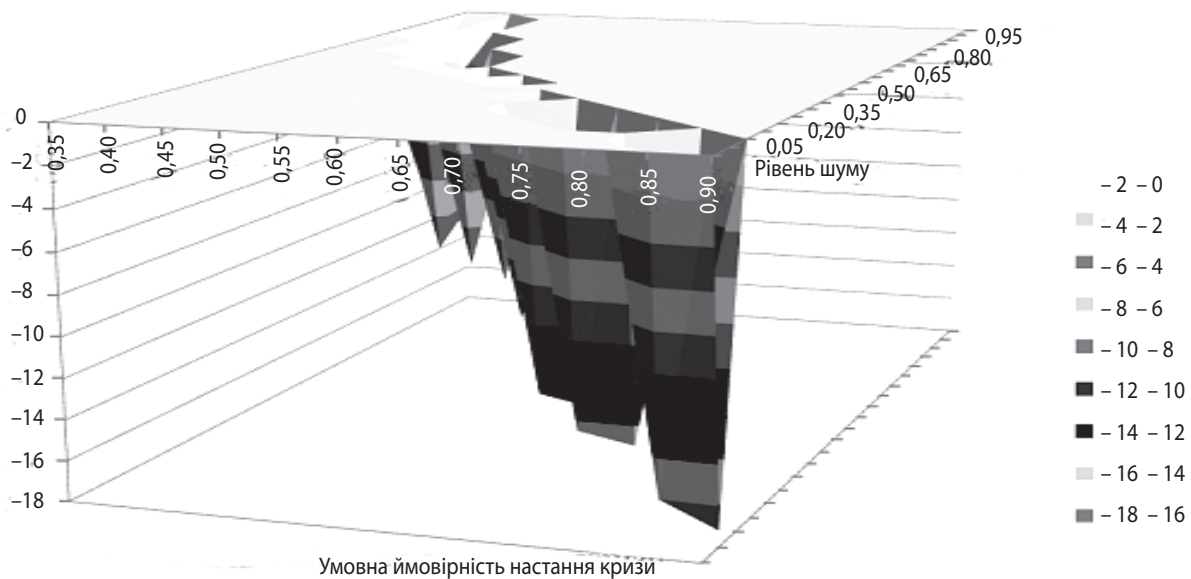

Рис. 1. Розподіл ймовірностей настання кризи у країнах Центральної і Східної Європи залежно від рівня сальдо поточного рахунку платіжного балансу у відношенні до ВВП

У той же час можемо підсумувати, що пороговим значенням індексу споживчих цін для дослідженої групи країн можна вважати рівень 4,5 %, при перевищенні якого умовна ймовірність настання фінансової кризи становить 50 % (значення безумовної ймовірності зафіксовано на рівні 0,331) при загальному рівні шуму 0,5. Поруч із цим, подальше зростання показника обумовлює пропорційне підвищення ймовірності настання кризової економічної ситуації – досягнення рівня індексу споживчих цін 5 % дає можливість прогнозувати настання фінансової кризи з точ-

ністю 60 %, а підвищення індикатора до значення 6 % дало змогу зафіксувати ймовірність настання кризи в економіках країн Центральної і Східної Європи на рівні 80 %. Також зазначимо, що критичний рівень показника становить 10,5 % – при його досягненні було зафіксовано подальше настання фінансової кризи у всіх досліджених випадках.

Висновки і перспективи. Отже, проведене дослідження дозволило виявити той факт, що моніторинг рівня накопичення фінансового ризику доцільно проводити з використанням індикаторів, що відображають функціонуван-

ня різних інституційних секторів економіки. У той же час, з метою отримання максимально адекватних результатів, у якості інформаційної бази дослідження слід враховувати показники, що відображають розвиток широкого масиву країн у тривалому часовому періоді, що дозволить нівелювати вплив одиничних різких флуктуацій оцінюваних показників на загальний результат, поруч з цим формуючи базу дослідження з об'єктів, які характеризуються відповідним рівнем та наявністю спільних особливостей економічного розвитку, що дозволить уникнути спотворення результатів за рахунок впливу специфічних рис функціонування національних економік. Перспективними напрямками дослідження є диференціація системи випереджаючих індикаторів у розрізі країн дослідження та типу фінансових криз, які є потенційним наслідком реалізації системного ризику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kaminsky G. Currency and Banking Crises: The Early Warning of Distress / G. Kaminsky // IMF Working Paper. – 1998. – No. 629. – 41 p.
2. Reinhart C. Leading Indicators of Currency Crises / C. Reinhart, G. Kaminsky, S. Lisondo // IMF Staff Papers. – 1998. – Vol. 45, No. 1. – 49 p.
3. Official site TRADING ECONOMICS [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tradingeconomics.com/>
4. Бюлетень Національного банку України // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127
5. Мамонов К. О методологии построения опережающих индикаторов ЦМАКП / К. Мамонов // Центр макроэкономического анализа и краткосрочного прогнозирования [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.forecast.ru/SOI/Metodologja/MetSOI_Mamonov.pdf
6. Мониторинг финансовой стабильности в РФ, странах с переходной экономикой и развивающихся странах (II квартал 2005 – II квартал 2011) / Институт экономической политики им. Е. Т. Гайдара [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iep.ru/ru/publikacii/category/124.html>
7. Пестова А. Стресс-тестирование в системе раннего оповещения о финансовых кризисах: применение к анализу устойчивости российской банковской системы / А. Пестова, О. Солнцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : regconf.hse.ru/.../e7bba624e2e23ac45bcbd9ed49c7dbe344e007ee.pdf
8. Трунин П. Мониторинг финансовой стабильности в РФ, странах с переходной экономикой и развивающихся странах / П. Трунин, Э. Иноземцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iep.ru/ru/publikacii/category/124.html>

REFERENCES

- “Biuletyn Natsionalnoho banku Ukrainy” [Bulletin of the National Bank of Ukraine]. Ofitsiyniy sait Natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127
- Kaminsky, G. “Currency and Banking Crises: The Early Warning of Distress” IMF Working Paper, no. 629 (1998).
- Mamonov, K. “O metodologii postroeniia operezhaiushchikh indikatorov TsMAKP” [On the methodology of leading indicators CMASF]. Tsentr makroekonomicheskogo analiza i kratkosrochnogo prognozirovaniia. www.forecast.ru/SOI/Metodologja/MetSOI_Mamonov.pdf
- “Monitoring finansovoy stabilnosti v RF, stranakh s perekhodnoy ekonomikoy i razvivaiushchikhsia stranakh (II kvartal 2005 – II kvartal 2011)” [Monitoring financial stability in Russia, countries with economies in transition and developing countries (II quarter 2005 – II quarter of 2011)]. <http://www.iep.ru/ru/publikacii/category/124.html>
- Official site TRADING ECONOMICS. <http://www.tradingeconomics.com/>
- Pestova, A., and Solntsev, O. “Stress-testirovanie v sisteme rannego opoveshcheniia o finansovykh krizisakh: primenenie k analizu ustoychivosti rossiyskoy bankovskoy sistemy” [Stress testing early warning system for financial crises: application to the analysis of the stability of the Russian banking system]. regconf.hse.ru/.../e7bba624e2e23ac45bcbd9ed49c7dbe344e007ee.pdf
- Reinhart, C., Kaminsky, G., and Lisondo, S. “Leading Indicators of Currency Crises” IMF Staff Papers vol. 45, no. 1 (1998).
- Trunin, P., and Inozemtsev, E. “Monitoring finansovoy stabilnosti v RF, stranakh s perekhodnoy ekonomikoy i razvivaiushchikhsia stranakh” [Monitoring financial stability in Russia, transition economies and developing countries]. <http://www.iep.ru/ru/publikacii/category/124.html>